

PRAVNI I MEDICINSKI ASPEKTI NEMATERIJALNE ŠTETE

DINKA ŠAGO

Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet, Split, Hrvatska
E-pošta: dsago@pravst.hr

Sažetak U radu se obrađuju pravni i medicinski kriteriji prema kojima se ocjenjuje postoji li pravo oštećenika na naknadu nematerijalne štete. Prikazuju se Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete koje je prihvatio Građanski odjel Vrhovnog suda Republike Hrvatske na sjednici održanoj dana 29. studenoga 2002., te ocjenjuje mogućnost njihove primjene nakon što je 1. siječnja 2006. stupio na snagu Zakon o obveznim odnosima, prema kojem je prihvaćena objektivna koncepcija neimovinske štete kao povrede prava osobnosti. S obzirom na to da Orijentacijski kriteriji strukturom, osnovama naknade i općom idejom slijede rješenja Zakona o obveznim odnosima iz 1978, postavlja se pitanje mogu li se bez prilagodbe primjenjivati u novom, bitno izmijenjenom zakonodavnom okviru. U radu se razmatra uloga vještaka medicinske struke u postupcima za naknadu nematerijalne štete i pitanje ujednačivanja medicinskih kriterija te se zaključno ističe da su objektivnost, općeprihvaćenost i ujednačenost medicinske prakse pretpostavke za kvalitetnije i objektivnije suđenje.

Ključne riječi:

neimovinska šteta, orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda, prava osobnosti, vještak, odštetno pravo

LEGAL AND MEDICAL ASPECTS OF NON-PECUNIARY DAMAGE

DINKA ŠAGO

University of Split, Faculty of Law, Split, Croatia
E-mail: dsago@pravst.hr

Keywords:
non-pecuniary
damage,
orientation
criteria of
Croatian
Supreme
Court,
personality
rights,
court
expert,
tort
law

Abstract The purpose of this paper is to analyze the applicability of Orientation Criteria of the Croatian Supreme Court from 2002. on determining compensation for non-pecuniary damage by the Law on Obligations from 2005. When Law on Obligations (2005) came into force, it essentially changed the system of compensation for non-pecuniary damage in such a way that, instead of the subjective concept of non-pecuniary damage, it introduced an objective concept of non-pecuniary damage. Attention is given to the basic problems in defining non-pecuniary damage and the recognition of the right to monetary compensation in personal injuries cases.

PRAVNI IN MEDICINSKI VIDIKI NEPREMOŽENJSKE ŠKODE

DINKA ŠAGO

Univerza v Splitu, Pravna fakulteta, Split, Hrvaška
E-pošta: dsago@pravst.hr

Povzetek Namen tega prispevka je analizirati uporabnost orientacijskih meril hrvaškega vrhovnega sodišča iz leta 2002 o določitvi nadomestila za nepremoženjsko škodo z Zakonom o obligacijskih razmerjih iz leta 2005. Ko je Zakon o obligacijskih razmerjih (2005) začel veljati, se je bistveno spremenil sistem odškodnine za nepremoženjsko škodo tako, da je namesto subjektivnega koncepta nepremoženjske škode uvedel objektivni koncept nepremoženjske škode. Pozornost je namenjena osnovnim težavam pri določanju nepremoženjske škode in priznanju pravice do denarne odškodnine v primerih osebnih poškodb.

Ključne besede:

nepremoženjska škoda, orientacijska merila hrvaškega vrhovnega sodišča, osebne pravice, izvedenec, odškodninsko pravo

1 Uvodno o pojmu nematerijalne štete

Temeljem čl. 1046. Zakona o obveznim odnosima (Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18., dalje u tekstu ZOO) šteta je umanjeње nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i povreda prava osobnosti (neimovinska šteta). Neimovinske ili nematerijalne štete su u pravnom smislu povrede subjektivnih neimovinskih prava i interesa (Baretić, 2006: 468). U hrvatskom obveznom pravu došlo je do izmjene u pojmu neimovinske štete donošenjem Zakona o obveznim odnosima iz 2005. godine, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2006. godine (ZOO 2005, Narodne novine, br. 35/05). Zakon o obveznim odnosima iz 1978. godine (ZOO 1978, Službeni list SFRJ, br. 29/78.) definirao je nematerijalnu štetu kao nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha (čl. 155.). U sklopu odredaba o uzrokovanju štete ZOO 1978 imao je i odredbe u kojima su bile predviđene sankcije u slučaju povrede prava osobnosti, Na temelju tih odredaba sud je mogao narediti prestanak radnje kojom se povređuje nečije pravo osobnosti, a ako je do povrede već došlo mogao je narediti objavljivanje presude odnosno ispravka, povlačenje izjave kojom je povreda učinjena ili što drugo čime se postiže svrha koja se postiže naknadom (Klarić & Vedriš, 2008: 590).

Pojam neimovinska šteta uveden je u ZOO 2005 čime je napuštena dotadašnja definicija prema kojoj su se pod nematerijalnom štetom podrazumijevale pretrpljene fizičke i psihičke boli te strah, dok je po novome neimovinska šteta posljedica povreda prava osobnosti. Pravo osobnosti podrazumijeva pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu. Narušavanje tih prava dokazuje se u sudskim postupcima pri čemu bi sud oštećeniku trebao priznati pravičnu naknadu. Tu nastaju problemi, jer je razlika između onog što očekuju oštećenici i dosuđenih iznosa odštete sve veća, i to na štetu osoba čije je pravo povrijeđeno.

Nova definicija pojma štete posljedica je prihvaćanja objektivne koncepcije pojma neimovinske štete kao povrede prava osobnosti. Prema toj koncepciji neimovinsku štetu čini već sama povreda prava osobnosti (povreda časti, ugleda, gubitak dijela tijela itd.), a pretrpljeni bolovi i strah, izazvani štetnom radnjom, samo su mjerilo težine povrede prava osobnosti i uzimaju se u obzir, pored drugih relevantnih okolnosti, pri utvrđivanju visine pravične novčane naknade. Koja prava osobnosti imaju fizičke, a koja pravne osobe navodi se u Glavi II. ovoga Zakona. Posljedično tome i pravne osobe, u slučaju povrede njihova ugleda ili drugog prava osobnosti,

imaju pravo i na novčanu naknadu kao oblik popravljaja neimovinske štete. Objektivno poimanje pojma neimovinske štete plod je suvremenih tendencija u pravnoj teoriji i usporednom odštetnom pravu (Obrazloženje prijedloga Zakona o obveznim odnosima, Zagreb, prosinac 2004: 295).¹

Popravljanje neimovinske štete pravičnom novčanom naknadom neće biti moguće u svakom slučaju, već samo onda kad sud, vodeći računa o težini povrede prava osobnosti i svim ostalim okolnostima slučaja, nađe da je taj oblik popravljaja te štete opravdan. Pritom, odlučujući o opravdanosti zahtjeva za pravičnom novčanom naknadom neimovinske štete, sud bi, među ostalim, morao voditi računa i o tome je li i u kojoj mjeri oštećenik pridonio nastanku te štete i njezinoj visini. Pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade, sud će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizički i duševnih boli te straha, cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom naravi i društvenom svrhom (Baretić, 2006: 468).

Stupanjem na snagu ZOO 2005, neimovinska šteta definira se kao povreda prava osobnosti. Navedeno znači prihvaćanje objektivnoga koncepta neimovinske štete, nasuprot subjektivističkom konceptu koji je donošenjem ZOO 2005 napušten. U osnovi, radi se o tome da je sada, nakon usvajanja ZOO 2005, za postojanje neimovinske štete dovoljno zadiranje u sferu personaliteta zaštićene osobe, bez nužnosti da to zadiranje izazove neku unaprijed određenu i strogo definiranu senzoričku ili psihološku manifestaciju, a kao što je to tražio ZOO 1978 propisujući da su samo fizička bol, strah i duševna bol osnove (a time i pretpostavke) naknade neimovinske štete. Iako naizgled malena razlika u zakonskom tekstu između odredbe članka 155 ZOO 1978 i članka 1046 ZOO 2005, ona je imala dalekosežne implikacije.

Povreda prava osobnosti, s obzirom na specifičnost povrijeđenog prava, narav same radnje kojom se vrši povreda ili obilježja povrijeđenog subjekta, neće uvijek rezultirati javljanjem fizičkih ili psihičkih boli, ili straha. Unatoč tome, postojat će neimovinska šteta. Ovaj koncept inzistira na jasnoj distinkciji između objekta štetne radnje (zaštićenog dobra - prava osobnosti) i daljnjih posljedica te radnje. Za postojanje neimovinske štete dovoljno je objektivno utvrditi da je štetnik povrijedio ili se našao u zaštićenoj sferi prava osobnosti druge osobe.

---

¹ Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//54-02.pdf>.

Uvođenje ovoga koncepta olakšava se pravnu poziciju oštećenog kao tužitelja u parnici za naknadu štete u smislu dokazivanja, jer su fizičke i duševne boli i strah subjektivni elementi koje je teško objektivno utvrditi i kvantificirati. Isto tako, sada je moguće da postoji bol i strah bez povrede prava osobnosti, odnosno neimovinske štete. Na ovaj način se podiže kvaliteta građanskopravne zaštite osobnih prava na višu razinu, jer unatoč postojanju subjektivnih manifestacija kod oštećenog, one neće biti pravno relevantne sve dok ne predstavljaju i povredu prava osobnosti odnosno neimovinsku štetu. Raskidanje ovisnosti o subjektivnim manifestacijama fizičkih i duševnih boli i straha rezultirala je i uvođenjem instituta povrede prava osobnosti pravnih osoba, te uvođenjem ugovorne odgovornosti za neimovinsku štetu. Sada je za postojanje odgovornosti najznačajnije je li povrijeđeno pravo osobnosti, a čime je uzrokovana povreda (kršenjem ugovorne obveze ili građanskim deliktom) postalo je manje relevantno.

2 Postupovnoppravna pitanja u zaštiti prava osobnosti

Načelo dispozitivnosti parničnog postupka zahtijeva da u obraćanju parničnom sudu tužitelj kao subjekt koji se poziva na povredu prava osobnosti prezentira točno određen tužbeni zahtjev (čl. 2., st. 2. Zakona o parničnom postupku, dalje u tekstu: ZPP) (Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19). Tijekom parnice samo je iznimno moguće mijenjati (preinačiti) sadržaj tužbenog zahtjeva (čl. 190., st. 2. ZPP-a); a za to je u pravilu potreban pristanak tuženika, a bez tog pristanka samo sud može dopustiti preinaku, i to samo onda kada smatra da je to svrsishodno za konačno rješenje odnosa između parničnih stranaka. S obzirom na narav prava osobnosti sud bi mogao u ime svrsishodnosti preinaku tužbenog zahtjeva dopustiti i kad za to ne postoji suglasnost tuženika. Zakonsko inzistiranje na preciznosti postavljenog tužbenog zahtjeva i njegovu točnom određenju inače je dosta otežano time što propisi materijalnog prava osobnosti nisu uvijek precizni i nije jasno kakvu sankciju predviđaju (čl. 1099. ZOO-a kao sankciju predviđa i "što drugo"). Tužitelju se može preporučiti i alternativno kao i eventualno postavljanje tužbenog zahtjeva (čl. 188. ZPP-a); jedini traženi uvjet je da je sud stvarno nadležan za svaki od tih zahtjeva, odnosno da je u pitanju ista vrsta postupka. Propisi materijalnog prava osobnosti daju relativno široku lepezu mogućih sankcija, ali su u osnovi samo dvije: imovinske i neimovinske (Dika, 2006: 259-305). Izbor jedne od njih ne bi smio biti zapreka da sud dopusti

promjenu zatražene sankcije pa nam se čini da je i to razlog za nesmetano dopuštenje preinake tužbenog zahtjeva u parnici radi zaštite prava osobnosti.

Tužba se upućuje onom sudu koji je prema općim pravilima stvarno i mjesno nadležan. U jednoj mogućoj perspektivi valjalo bi razmisliti o mjesnoj nadležnosti suda tužiteljeva prebivališta ili barem o nadležnosti suda na čijem je području počinjena sporna povreda prava osobnosti. To bi svakako bio daljnji napredak u pravnoj zaštiti prava osobnosti. Za tužitelja povoljniji forum (*forum actoris*) u sadašnjoj je postupovnoj regulaciji mjesne nadležnosti moguć kada se zbog povrede prava osobnosti traži naknada štete; ako se pak traži samo zaštita prava osobnosti, ovog časa nije moguće izbjeći sud opće mjesne nadležnosti, a konstrukciju mjesne nadležnosti suda prebivališta tužitelja treba tek uvesti. Tužba radi zaštite prava osobnosti može sadržavati samo jedan zahtjev (npr., za naknadu štete) ili samo zahtjev za prestanak povrede prava osobnosti (Radolović, 2013: 707).

Parnični sud izvodi samo one dokaze i utvrđuje samo one činjenice koje su stranke predložile (čl. 219. ZPP-a), ali od toga sud sam bira činjenice i dokaze koje smatra odlučnim (čl. 220., st. 2. ZPP-a). Konceptija neimovinske štete kao povrede prava osobnosti naglašava ulogu suca, a smanjuju ulogu vještaka. Žalbeno i revizijsko odlučivanje u sporovima radi zaštite prava osobnosti uređeno je istim pravilima kao i za imovinsko područje, ali su ukidne i revizijske intervencije viših sudova preporučljive samo u slučajevima većeg odstupanja nižih sudova. Pravo osobnosti nije novčano mjerljivo i viši sudovi moraju biti oprezni u takvoj vrsti odlučivanja. Ni troškovi postupka ne mogu biti vezani za oznaku vrijednosti predmeta spora, čak ni u slučaju zatražene imovinske satisfakcije (u novcu) jer tužitelj ni uz najbolju pažnju ne može predvidjeti koliko će mu naknadu parnični sud priznati. U sadašnjem uređenju ZPP-a taj rizik postoji i on uvijek, manje ili više, prijeto samom smislu zaštite jer visina troška koja se tužitelju priznaje (ako je manja od stvarnih troškova) zapravo *pojede* ostvaren parnični uspjeh. Tužiteljska strana snosi i rizik katkad nepotrebnog dokazivanja; vještačenja osobito poskupljuju postupak, a ona su u novoj, objektivističkoj koncepciji prava osobnosti i neimovinske štete bitno manje potrebna nego ranije. Racionalan izlaz u materiji parničnog troška u parnicama radi zaštite prava osobnosti bio bi da, prvo, odluka o tome nije vezana za vrijednost predmeta spora i, drugo, da parnični sud elastičnim odlučivanjem o cjelokupnom pravu tužitelja održava smisao dosuđene sankcije kao potpuno adekvatne pričinjenoj povredi prava (Radolović, 2013: 709). Poistovjećivanje prava osobnosti i neimovinske štete prijetilo je povećanjem broja sudskih sporova. Međutim, do toga

nije došlo. Sudski mehanizam ostvarivanja prava nije baš jednostavan i brz. Forma sudskog postupka time odražava samu suštinu prava osobnosti. Nema, potrebe da se povećanjem iznosa sudskih biljega sprečava moguće povećanje čak i banalnih sudskih zahtjeva jer bi se posljedično na taj način dovelo u pitanje ustavno i konvencijsko pravo, pravo na pristup sudu. Veći je problem što imamo siromašnu strukturu predmeta iz područja zaštite prava osobnosti. Razmatrajući sudsku praksu možemo reći da je najveći broj zahtjeva za novčanu naknadu neimovinske štete vezan ili za nesreće na radu ili za nesreće u javnom, osobito cestovnom prometu.

Vrhovni sud ima rijetko priliku očitovati se o slučajevima povreda prava osobnosti. Za redovnu reviziju u tim slučajevima je previsoko postavljena ljestvica vrijednosti spora, a pitanje predstavlja li određeno ponašanje povredu prava osobnosti, ovisi o činjeničnom i pravnom temelju svakoga konkretnog slučaja, pa se ne radi o pitanju od važnosti za izvanrednu reviziju. Stoga bi niži sudovi trebali iskoristiti priliku za kreativnu ulogu u kvalificiranju određenih ponašanja kao povreda prava osobnosti, procjeni njihove težine i određivanju okolnosti slučaja koje će u konkretnom slučaju uzimati u obzir pri procjeni visine pravične novčane naknade, za što im je zakonodavac zaista dobro postavio okvir (Bukovac Puvača, 2015: 177-178).

3 Pravni i medicinski kriteriji za vještačenje nematerijalne štete

U postupcima naknade nematerijalne štete isprepliće se pravna i medicinska problematika. S medicinskog aspekta riječ je o pitanjima medicinskog vještačenja. O procjeni vještaka medicinske struke ovisi visina dosuđenog iznosa naknade nematerijalne štete kod ozljeda i posljedica, a posebno smanjenja životne aktivnosti, Republika Hrvatska ima usklađene medicinske kriterije koji su objedinjeni u Priručniku o medicinskom vještačenju nematerijalne štete po Zakonima o obveznim odnosima iz 1991. i 2005. godine i pravne kriterije u Orijentacijskim kriterijima i iznosima za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 29. studenog 2002. godine.

Ti kriteriji omogućavaju ostvarenje pravične novčane naknade i na njima se razvila dugogodišnja sudska praksa. Navedenim postojećim nacionalnim kriterijima (medicinskim i pravnim) jamči se ostvarenje pravične novčane naknade i postupanje u skladu s europskim pravnim standardima u smislu čl. 29. Ustava Republike Hrvatske (Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 008/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.), čl. 6. Europske

konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (Europska konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.), te čl. 3. Povelje o temeljnim pravima Europske unije (poštivanje tjelesne i duševne cjelovitosti) (Povelja o temeljnim pravima Europske unije, Službeni list Europske unije, 2016/C 202/02) i Rezolucije Vijeća Europe o naknadi za tjelesna oštećenja. Tako se usklađuje sudska praksa u Republici Hrvatskoj sa sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava i Europskog suda pravde (Marović & Štimac, 2014: 345).

U postupcima naknade nematerijalne štete u Republici Hrvatskoj se primjenjuju nacionalni orijentacijski medicinski kriteriji iz 1996. godine, koji su 2008. dopunjeni psihijatrijskim kriterijima. Podobni su za vještačenje primjenom Zakona o obveznim odnosima iz 1991., a posebice i ZOO-a iz 2005. koji teži poboljšanju položaja oštećenika, afirmirajući pravo osobnosti iz Ustava Republike Hrvatske i Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, na kojima se izgradila dosadašnja usklađena sudska praksa.

Procjena sudskih vještaka temelj je za dosudu svote naknade uz primjenu Orijentacijskih kriterija. Tijekom medicinskog vještačenja potrebno je uzeti u obzir i pravne i medicinske kriterije jer su međusobno povezani i uvjetovani. Na temelju navedenih medicinskih i pravnih kriterija uspostavljena je uhodana dugogodišnja sudska praksa. Dakle, svaka izmjena dosadašnjih medicinskih kriterija utječe i na primjenu i pravnih kriterija, pri čemu ponajprije treba voditi računa jesu li te promjene u korist ili na štetu oštećenika.

3.1 Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Vrhovni sud Republike Hrvatske donio je krajem 2002. godine, orijentacijske kriterije za utvrđivanje visine pravičnih novčanih naknada za nematerijalnu štetu. Riječ je o sudskim kriterijima koje je Vrhovni sud Republike Hrvatske donio koristeći se svojom Ustavom definiranom nadležnošću osiguravanja jedinstvene primjene materijalnog prava. Motivacija kojom se Vrhovni sud vodio bila je ujednačavanje primjene zakonski odredaba ZOO-a koji se odnose na naknadu nematerijalne štete. Orijentacijski kriteriji doneseni su u vrijeme primjene ZOO 1978 i njihov je cilj bio dokinuti neujednačenost sudske prakse odnosno nejednaki tretman građana pred zakonom jer su se u činjenično i pravno sličnim ili usporedivim slučajevima pred različitim sudovima na teritoriju Republike Hrvatske određivale

različite visine naknade nematerijalne štete. Kako je ZOO 1978 točno definirao ne samo što je neimovinska šteta, nego i to koji su njeni oblici plativi (fizička i duševna bol, te strah), to i Orijentacijski kriteriji dosljedno tom konceptu određuju tarifu novčanih iznosa za pojedine od navedenih oblika odnosno osnova neimovinske štete (Santica, 2016: 242-243).

Riječ je o orijentacijskim kriterijima, što znači da nije riječ o formulama koje automatizmom dolaze do izračuna pravične novčane naknade. Sudovi, moraju prilikom primjene ovog propisa uvijek imati na umu sve okolnosti slučaja. Trajanje i jačina fizičkih i duševnih bolova i straha pri tome se smatraju osobito važnima, ali nisu i jedine okolnosti koje mogu biti uzete u obzir. Treba napomenuti da je još od 1979. godine u sudskoj praksi usvojen stav da je određivanje iznosa novca kao primjerene naknade neimovinske štete primjena materijalnog prava. Ovaj stav ni danas u praksi sudova nije upitan (VSRH, Rev-x 1040/12-2 od 10. listopada 2013).

Vrhovni je Sud već u uvodnoj rečenici obrazloženja Orijentacijskih kriterija jasno, nedvosmisleno, konkretno i nedvojbeno naznačio njihovu svrhu i cilj, a to je ujednačena primjena odredbe čl. 200 st. 1. tada važećeg ZOO-a kojoj odgovara odredba čl. 1100. st 2. sadašnjeg ZOO-a. Upravo je ujednačena primjena prava, *in concreto* materijalnog, ustavna je i zakonska obveza najvišeg suda. Drugo, veoma važno, izrijeком je, putem formulacije po kojoj Orijentacijski kriteriji ...ne predstavljaju matematičku formulu koja pukim automatizmom služi za izračunavanje pravične novčane naknade nego u primjeni rečenog propisa valja uvijek imati na umu sve okolnosti slučaja, pri čemu trajanje i jačina fizičkih i duševnih bolova i straha imaju tek značaj osobito važnih, ali ne i jedinih okolnosti koje sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade..., dao do znanja parničnim sudovima da im kriteriji trebaju služiti samo kao orijentir odnosno smjernica pri određivanju iznosa pravičnih novčanih naknada, ali da odštetu trebaju odmjeriti uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja koje utječu na visinu pravične naknade (Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, Vrhovni sud Republike Hrvatske, 2002: 1). Ipak, često se sudovi i punomoćnici stranaka ne pridržavaju preporuke odnosno pravnog shvaćanja nego naknade odmjeravaju automatski, dakle suprotno preporuci Vrhovnog suda.

Orijentacijski kriteriji daju smjernice za odmjeravanje pravičnih novčanih naknada osnovom šest štetnih vidova, pretrpljenog straha, pretrpljenih fizičkih bolova, pretrpljenih duševnih bolova zbog naruženja, pretrpljenih duševnih bolova zbog smrti bliskog srodnika, pretrpljenih duševnih bolova zbog naročito teškog invaliditeta bliske osobe i pretrpljenih duševnih bolova zbog smanjenja životne aktivnosti. Dakle, nisu obuhvaćeni svi štetni vidovi nematerijalne štete po ZOO 1978, primjerice duševni bolovi zbog povrede dostojanstva, ugleda i časti kao prava osobnosti. Vrhovni sud je uz svaki štetni vid, citirajući svoja zauzeta pravna shvaćanja, apostrofirao i brojne dodatne kriterije i okolnosti koje parnični sudovi moraju uzeti u obzir kod odmjeravanja naknade osnovom pojedinog štetnog vida. Nematerijalna šteta koja se u određenom obliku trajno ili trajnije ispoljava predstavlja jednu štetu, pa su određuje jedan iznos naknade uzimajući u obzir trajanje te štete do donošenja presude i njeno trajanje u budućnosti. Treba imati na umu da naknadu za buduću nematerijalnu štetu sud može dosuditi i kad se štetne posljedice u psihi oštećenika još nisu ispoljile, ako je izvjesno da će te posljedice nastati u budućnosti.

3.1.1 Fizički bolovi

Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine naknade za fizičke bolove iznose za jake bolove 370 kn dnevno, za srednje bolove 220 kn dnevno te za slabe bolove 70 kn dnevno. Pri utvrđivanju iznosa naknade treba imati na umu da su trajanje i jačina fizičkih bolova dva osobito važna elementa za dosuđenje pravične novčane naknade, ali sud mora voditi računa i o drugim okolnostima slučaja. Nelagodnosti u tijeku liječenja (npr. kraća nesvjestica, hospitalizacija, vezanost za krevet, razne vrste imobilizacija i fiksacija, rendgensko snimanje, broj operacija, infuzije, transfuzije, injekcije, previjanje rana, odstranjivanje šavova, upotreba invalidskih kolica, bolovanje, posjećivanje ambulante, fizioterapija, trajanje rehabilitacijskog postupka i slično) koje trpi oštećenik razmatraju se u okviru naknade za fizičke boli (Zaključak broj 4, III. sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 30. ožujka 1987. godine).

Kod utvrđivanja iznosa naknade treba imati na umu da su trajanje i jačina fizičkih bolova dva osobito važna elementa za dosuđenje pravične novčane naknade, ali sud mora voditi računa i o drugim okolnostima slučaja. Može li i pod kojih uvjetima pojedina od navedenih nelagodnosti prerasti u kakav drugi samostalni oblik nematerijalne štete (npr. duševni bolovi zbog smanjenja životne aktivnosti) valja ocjenjivati uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja.

Nematerijalna šteta koja se u određenom obliku trajno ili trajnije ispoljava predstavlja jednu štetu, pa se određuje jedan iznos naknade uzimajući u obzir trajanje te štete do donošenja presude i njeno trajanje u budućnosti. Naknadu za buduću nematerijalnu štetu sud može dosuditi u smislu čl. 200. ZOO-a i kad se štetne posljedice u psihi oštećenika još nisu ispoljile, ako je izvjesno da će te posljedice nastati u budućnosti (Zaključak broj 3, III. sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 30. ožujka 1987. godine).

Dužnost je sudskomedicinskih vještaka da se očituju ne samo o trajanju i jačini fizičkih boli već i o drugim okolnostima slučaja koje mogu dati potpunu sliku tegoba koje je oštećenik pretrpio. Ako to sudski medicinski vještak ne učini, sud neće dobiti cjelovitu sliku zdravstvenih tegoba koje je oštećenik pretrpio. U tom slučaju će oštećenik biti uskraćen za dio novčane odštete koja bi mu, da nije bilo takvog propusta, pripala. U tom smislu dužnost je i suda zahtijevati od vještaka nalaz i mišljenje i o tim činjenicama (Crnić, 2009: 77).

Poseban problem je i nedostatak općeprihvaćenih medicinskih kriterija koji bi omogućivali da se što objektivnije utvrdi karakter ozljeda, odnosno jačina i trajanje bolova. Sud bi već u rješenju kojim je naložio sudskomedicinsko vještačenje morao tražiti od vještaka nalaz i mišljenje ne samo o trajanju i jačini fizičkih bolova već i o svim neugodnostima odnosno tegobama koje su pratile liječenje. Sud bi u presudi trebao dati svoju ocjenu o tome koliko navedene okolnosti utječu na visinu dosuđene pravične novčane naknade.

3.1.2 Strah

Iznos naknade za strah preporučen je Orijentacijskim kriterijima u rasponu od 2200 do 30.000 kuna, uz moguće korekcije naviše ili naniže prema istim kriterijima kao kod fizičkih bolova, ponovno imajući u vidu sve ostale okolnosti pojedinog slučaja. Sudski vještaci određuju jačinu straha kao: jaki strah, srednji strah i slabi (povremeni) strah, te za svaki oblik utvrđenog straha i njegovo trajanje.

Strah prema čl. 1100. ZOO-a nije samostalni oblik neimovinske štete. On je činjenica prema kojoj će sud odrediti pravičnu novčanu naknadu za slučaj povrede prava osobnosti. Pravična novčana naknada za pretrpljeni strah pritom se dosuđuje ako okolnosti slučaja, a osobito trajanje i jačina straha, to opravdavaju. No, pritom i sudski medicinski vještaci ali i sud moraju imati na umu ostale okolnosti slučaja kao

što su neizvjesnost zbog ishoda liječenja i strah zbog neugodnih metoda liječenja. Te činjenice mogu utjecati na dosudu većeg iznosa naknade.

Strah može nastati i bez tjelesne ozljede. U mišljenjima sudskih vještaka pretrpljeni strah se stupnjuje na: 1. primarni strah, koji je u pravilu vezan za štetni događaj i 2. sekundarni strah, tj. onaj strah koji je u pravilu dugotrajan i odraz je štetnog događaja (Crnić, 2009: 87).

Sudovi nisu prihvaćali zahtjeve da se dosudi pravična novčana naknada za strah koji je kratko trajao. Tako je rečeno da nema osnove da se dosudi takva naknada u slučaju kad je strah jakog stupanja trajao jedan do dva sata, srednjeg stupnja jedan do dva dana i strah laganog stupnja dva do tri dana i u dužem razdoblju nije narušio duševnu ravnotežu oštećenika (Vs, Rev-111/93 od 6. 10. 1993. Izbor 1/95-73).

3.1.3 Duševni bolovi zbog smanjenja životne aktivnosti

Smanjenje životne aktivnosti, kao posebna osnova za naknadu štete zbog duševnih bolova, obuhvaća sva ograničenja u životnim aktivnostima oštećenika koje je ostvarivao ili bi ih po redovnom tijeku stvari u budućnosti izvjesno ostvarivao. Pod ograničenjem se podrazumijeva i obavljanje aktivnosti uz povećane napore ili pod posebnim uvjetima.

Ovaj oblik štete u pravilu je trajnog karaktera, ali novčana naknada se može dosuditi i kad je smanjenje životne aktivnosti privremeno, ako je jačeg intenziteta i dužeg trajanja ili ako to posebne okolnosti opravdavaju. Kao dodatne kriterije valja imati na umu životnu dob, vrstu zanimanja oštećenika i srodne kriterije (Zaključak broj 6, III. sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 30. ožujka 1987. godine).

Takvu bol oštećenik može doživljavati zato što je ostao nesposoban za rad ili su mu radne sposobnosti smanjene, smanjena mu je ili uništena mogućnost napredovanja u struci (tzv. štetne posljedice u sklopu zanimanja) i/ili zbog toga što se ne može na dotad uobičajeni način baviti slobodnim aktivnostima, primjerice sportom (tzv. štetne posljedice izvan zanimanja). Duševna bol se može javiti i onda kad su kao posljedica tjelesne ozljede ostale i znatno povećane neke potrebe. Te se posljedice vrlo često kumuliraju (Crnić & Matić, 2004: 391).

Duševna bol zbog smanjene životne aktivnosti ne postoji ako je radna i opća sposobnost oštećene osobe nepromijenjena u odnosu na stanje prije ozljede. Duševna bol zbog smanjene životne aktivnosti smanjena je za 100% ako je oštećena osoba trajno nesposobna za privređivanje, nepokretna je, s tek održanim i jedva prisutnim vitalnim funkcijama, koje nam kazuju da oštećena osoba samo vegetira. Između te dvije krajnosti postoji niz ocjena koje izražavamo u postotku duševne boli zbog smanjene životne aktivnosti (Bradić, 2009: 199).

Kada medicinski vještak izražava postotak duševne boli zbog smanjene životne aktivnosti, referira se na gubitak funkcije organizma kao cjeline, a ne na gubitak funkcije pojedinih organskih sustava. Pojedine funkcije organizma mogu biti oštećene, ali će kompenzacijski mehanizmi organizma (tijela i uma) pomoći restituciji radne i opće sposobnosti oštećenika, te će životna aktivnost ostati sačuvana, manje ili više smanjena. Opisujući aktivnosti koje su kod oštećene osobe ograničene ili otežane, što se reflektira na zadatke na radnom mjestu koje oštećena osoba više nije u mogućnosti obavljati ili druge radnje iz svakidašnjeg života, koje oštećena osoba više ne obavlja, a ranije ih je obavljala bez poteškoća, određujemo postotak smanjenja životne aktivnosti (Bradić, 2009: 199).

Smanjenje životne aktivnosti obuhvaća sva ograničenja životnih aktivnosti oštećenika koje je ostvarivao ili bi ih prema redovitom tijeku stvari u budućnosti sigurno ostvarivao. Pod ograničenjima valja razumjeti i obavljanje aktivnosti uz povećane napore ili uz posebne uvjete. Pravo na naknadu zbog povrede prava osobnosti na duševno zdravlje koje se očituje kao smanjenje životne aktivnosti ima oštećenik i onda kada to nije isključivo posljedica tjelesne ozljede, već i duševnog oboljenja. Da bi se utvrdilo u kojem stupnju postoje zdravstvene tegobe oštećenika (stupanj invaliditeta), valja provesti sudskomedicinsko vještačenje.

Kod ocjene duševne boli zbog smanjene životne aktivnosti bitan je individualni pristup: 1. iste ozljede ne ostavljaju jednake trajne posljedice, 2. zanimanje koje je obavljala oštećena osoba prije ozljede je bitan čimbenik u ocjeni duševne boli zbog smanjene životne aktivnosti, 3. za valorizaciju posljedica nužno je proučiti zdravstveni karton, 4. podatci o o ranijim ozljedama direktno utječu na ocjenu duševne boli zbog smanjene životne aktivnosti i 5. klinički pregled oštećenika je pretpostavka korektne ocjene posljedica (Bradić, 2009: 202).

3.1.4 Duševni bolovi zbog naruženosti

Osnova za priznanje novčane naknade za naruženost nije samo u tome je li i u kojoj mjeri izmijenjena vanjština oštećenika izaziva u okolini gađenje, sažaljenje ili druge negativne reakcije, već se uzimaju u obzir i subjektivna mjerila o utjecaju svih elemenata (izmijenjena vanjština, primjetnost, opseg itd.) na psihičku ravnotežu oštećenika, odnosno na njegovo psihičko stanje u cjelini. Pri tome se subjektivne osobine oštećenika uzimaju u obzir u razumnoj mjeri. Ovaj zaključak treba tumačiti tako da sud vodi računa kako o objektivnim, tako i o subjektivnim okolnostima (Zaključak broj 8, III. sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 30. ožujka 1987. godine).

Iznosi za naknadu štete za duševnu bol zbog naruženosti kreću se stoga u slučaju jakog stupnja od 22.000 do 37.000 kn (ovisno o tome jesu li ozljede vidljive samo ponekad ili su vrlo uočljive trećim osobama), u srednjem stupnju od 11.000 do 22.000 kn, te u lakom stupnju od 2500 do 5000 kuna. Ponovno, kao i u ranijim situacijama, postoji mogućnost primjene dodatnih kriterija u ovisnosti o životnoj dobi, zanimanju i sličnim kriterijima. Spol oštećenika, sam po sebi, ne utječe na visinu naknade s osnove naruženja.

Prema odredbama ZOO-a naruženost nije samostalan oblik neimovinske štete. Pravna osnova je povreda prava osobnosti na tjelesno i duševno zdravlje. Naruženost je činjenica (mjerilo) prema kojoj će sud prosuđivati postoje li pretpostavke za isplatu pravične novčane naknade oštećeniku i u kojem iznosu. Oštećenik zbog povrede prava osobnosti na tjelesno zdravlje trpi duševnu bol. To je činjenica na koju upućuje članak 1100. st. 2. ZOO-a. Oštećenik bi u izvansudskom zahtjevu za naknadu štete ili u tužbi morao navesti naruženje kao činjenicu zbog koje trpi duševnu bol. Ako on to ne navede, sud ne bi smio dosuditi naknadu za duševnu bol iz čl. 1100. ZOO-a, pozivom na činjenicu naruženosti, ali je smije dosuditi ako je oštećenik naveo neku drugu okolnost koja opravdava utvrđenje da je trpio duševne boli (primjerice, smanjenje životne aktivnosti). Od vještaka se mora zahtijevati što potpuniji nalaz koji oslikava stanje prije nastanka štete i nakon nje.

3.1.5 Duševni bolovi zbog smrti bliskog srodnika ili teškog invaliditeta

U slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe, može se dosuditi članovima obitelji te osobe pravična novčana naknada neimovinske štete. U konkretnom slučaju tu bi se radilo o povredi prava osobnosti na duševno zdravlje.

Za slučaj smrti bračnog i izvanbračnog druga ili djeteta, preporučena je orijentacijskim kriterijima naknada od 220.000 kuna, a za slučaj gubitka ploda roditeljima od 75.000 kuna. Za slučaj smrti roditelja, dijete može dobiti naknadu u iznosu do 150.000 kn, a ponovno 220.000 kuna ukoliko se nalazilo na skrbi kod roditelja. Taj je iznos od 220.000 kn ujedno i najviši iznos propisan orijentacijskim kriterijima Vrhovnog suda.

Za slučaj naročito teškog invaliditeta bračnog ili izvanbračnog društva ili djeteta, ponovno je preporučen iznos od 220.000 kuna, s naknadama istima kao ranije u slučaju smrti, na koje ima pravo dijete roditelja stradalih u nesreći.

Pravična novčana naknada za duševne bolove djeteta zbog smrti roditelja predstavlja naknadu kako za bol izazvanu samim saznanjem za smrt, tako i za sve kasnije bolove koje dijete trpi zbog gubitka roditelja – ljubavi, njege i pažnje koju bi mu roditelj pružao, pa pripada djetetu koje zbog dobi nije moglo osjetiti bol zbog same smrti roditelja, jer je u pitanju naknada za jedinstveni oblik nematerijalne štete (Zaključak broj 9, III. sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 30. ožujka 1987. godine).

Duševni bolovi imaju značaj kriterija koji su relevantni za isplatu i visinu pravične novčane naknade, te o tim okolnostima nije potrebno provoditi sudsko medicinsko vještačenje, već je sudac ovlašten utvrditi visinu pravične novčane naknade na temelju osobnih znanja i iskustava, uvažavajući pritom sve osobine konkretnog slučaja. Određenom krugu osoba ta se naknada može dosuditi ako je između njih i umrlog ili povrijeđenog postojala trajnija zajednica života (Boić, 2009: 111-112).

3.2 Orijetacijski medicinski kriteriji

U postupcima naknade nematerijalne štete u Republici Hrvatskoj primjenjuju se i nacionalni orijentacijski medicinski kriteriji iz 1996., koji su 2008. dopunjeni psihijatrijskim kriterijima, a namijenjeni su svim sudionicima – i pravne i medicinske struke – u postupcima naknade neimovinske štete. Riječ je o Tablicama za

određivanje opće životne aktivnosti, kao posljedice različitih oblika ozljeda, uz napomenu da su u oblikovanju ovih tablica sudjelovali specijalisti sudske medicine i medicinske kriminalistike te eminentni medicinski stručnjaci i stalni sudski vještaci (Zečević & Škavić, 1996). Jednostavni su, jasni i laki u primjeni svim sudionicima u postupku (sucima, odvjetnicima, vještacima, strankama), što je najveća njihova prednost. Podobni su za vještačenje primjenom ZOO 1978. i ZOO 2005., pogotovo ZOO-a 2005 koji teži poboljšanju položaja oštećenika, afirmirajući pravo osobnosti iz Ustava Republike Hrvatske i Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, na kojima se izgradila dosadašnja usklađena sudska praksa. Godine 2013. skupina autora izradila je nove tablice koje krajnje restriktivno tumače ZOO 2005. Cilj je bio da budu obvezujuće ne samo u postupcima naknade neimovinske štete nego i u drugim područjima. Međutim, izrađene su bez konzultiranja šire, stručne i društvene javnosti. To znači da dovode ne samo oštećenika u bitno pogoršan položaj u odnosu na prijašnje stanje nego i do drastičnog pada procjena trajnih posljedica i, posljedično do drastičnog pada novčanih naknada. Oštećenici novim tablicama iz 2013. dolaze u znatno nepovoljniju situaciju nego prije (umnogome su smanjeni postotci procjena smanjenja životne aktivnosti, često uvjetovani drugim oštećenjima i posljedicama). Proizvoljna je i krajnje restriktivna procjena stupnja smanjenja životne aktivnosti. Tako na primjer autori smanjenje životne aktivnosti od 5 do 20% ubrajaju u lakše posljedice, kod kojih će oštećenik uz ulaganje pojačanog napora zadovoljiti sve životne potrebe. Na taj način su vještaci ograničeni u procjeni jer teške ozljede i njihove trajne posljedice, koje znatno utječu na smanjenje životne aktivnosti i kvalitete života, moraju procijeniti u rasponu od 5 do 20%, odnosno kao lakše posljedice, kod kojih će oštećenik moći obavljati sve što je i prije obavljao, ali ulažući pojačani napor (Marović & Štimac, 2014: 342).

U prijedlogu Hrvatskih orijentacijskih medicinskih tablica za procjenu oštećenja tjelesnog ili duševnog zdravlja nalaze se pravni pojmovi i njihovo obrazloženje, kojima ne bi smjelo biti mjesta u navedenim tablicama. Klasifikacija tjelesnih ozljeda neimovinske štete i štete na osobama prema medicinskim kriterijima nema značenje za sudske postupke u kojem će sud tražiti od vještaka da utvrdi činjenice o kojima nema stručno znanje pri čemu će sam, primjenjujući materijalno pravo, neko činjenično stanje pravno označiti. Kakve koristi od ocjene vještaka koji neko činjenično stanje s medicinskog stajališta ne ocijeni kao ozljedu ako to činjenično stanje sud ocijeni kao ozljedu? Isto se odnosi i na druge pravne pojmove koji se glede sadržaja neće poklapati s medicinskim tablicama. Što se tiče medicinskih tablica,

možemo reći da ne možemo prihvatiti zaključak da dijagnoza o ozljedama koje su postavljene a koje nisu objektivno medicinski utvrđene i opisane, ne predstavljaju tjelesne ozljede pa se ima smatrati da nije došlo do povrede prava osobnosti. Može se desiti da među strankama nije sporno da je tužitelj zadobio tjelesne povrede i koje su to povrede ali oštećeni nije bio kod liječnika, nema medicinske dokumentacije, ali su te posljedice i danas vidljive i mogu se medicinski verificirati. Zakon o parničnom postupku nije definirao koje će dokaze sud izvesti radi utvrđivanja pravno odlučnih činjenica, dakle nema posebnih ograničenja. Ako takva ograničenja nije propisao ni temeljni građanski procesni propis takva ograničenja sasvim sigurno ne mogu odrediti nepravnici odnosno medicinski vještaci. Mišljenja sam da tablice trebaju sadržavati samo ono što se tiče medicinske struke i utvrđivanja činjenica. Neprihvatljivo je da se medicinski stručnjaci i medicinske tablice bave pravnim pojmovima i pravnim problemima. Smatram da bi udruge vještaka medicinske struke trebale proraditi taj prijedlog tablica i vidjeti u čemu se slažu, u čemu se ne slažu, kako poboljšati tablice, pa tek onda donijeti tablice.

4 Svrha kriterija i uloga vještaka u postupku

Pravična novčana naknada dosuđuje se za nematerijalnu štetu, tj. za fizičke bolove, strah i duševne bolove. Međutim, za pojedine oblike nematerijalne štete (npr. za pretrpljene duševne bolove zbog povrede ugleda) Orijehtacijski kriteriji ne pružaju neku posebnu pomoć pri utvrđivanju pravične novčane naknade. Ali, kad je riječ i o onim oblicima nematerijalne štete koji se spominju u Orijehtacijskim kriterijima, oni se u njima tretiraju na dvojak način. Za fizičke bolove i za strah potrebno je prije svega izravno utvrditi njihovu jačinu i trajanje o čemu ovisi visina naknade izričito naznačena u Orijehtacijskim kriterijima. S druge strane, pri utvrđivanju pravične novčane naknade za duševne boli zbog: smanjenja životne aktivnosti, naruženosti te smrti odnosno teškog invaliditeta bliske osobe Orijehtacijski kriteriji ne vode računa o intenzitetu i trajanju duševnih bolova, već o okolnostima koje same za sebe nisu nematerijalna šteta nego činjenice koje imaju za posljedicu nastanak duševnih bolova. Sudska praksa polazi od pretpostavke da veći postotak smanjenja životne aktivnosti, veći stupanj naruženosti, veća blizina krvnog srodstva između oštećenika i umrle osobe izaziva u i veće duševne bolove (Grbin, 2009: 49).

U parnicama radi naknade nematerijalne štete sud vrlo često naloži vještvo medicinske struke. Bilo bi efikasnije i ekonomičnije upravljati postupkom na način da se prije vještačenja provedu drugi dokazi, kako oni glede odgovornosti, tako i oni glede vrste i visine štete: saslušanje tužitelja (oštećenog) kao parnične stranke, saslušanje svjedoka stanja (primjerice članovi obitelji i sl.), saslušanje kao svjedoka liječnika obiteljske medicine oštećenog i pribavljanje osobnog zdravstvenog kartona primarne zdravstvene zaštite oštećenog. Na taj bi se način neposredno prikupile brojne činjenice kao pouzdan izvor podataka o stanju tjelesnog i duševnog zdravlja oštećenog ne samo što se tiče traume već i drugih relevantnih činjenica (Salahović, 2009: 146). Dokaz vještačenjem se izvodi kada je za utvrđivanje ili razjašnjenje kakve činjenice potrebno pribaviti nalaz i mišljenje od osobe ili ustanove koja raspolaže stručnim znanjem koje se traži. Ovo su osnovne smjernice koje bi trebale rukovoditi sud koji određuje provođenje vještačenja radi utvrđivanja potrebnih činjenica, te kome će se to vještačenje povjeriti. Na temelju nalaza i mišljenja vještaka sud utvrđuje odlučne činjenice o kojima ovisi iznos naknade. Sud se oslanja na vještake, jer ne raspolaže stručnim medicinskim znanjima. Ako je mišljenje vještaka pogrešno, ni dosuđena novčana naknade nematerijalne štete neće biti pravična. Zato bi bilo potrebno objektivizirati ne samo sudske kriterije već i one medicinskih stručnjaka. Vještak mišljenje donosi temeljem svog općeg znanja, općeg medicinskog znanja, specijalističkog znanja, temeljem poznavanja procesnih pravila i zakonske terminologije, ali i temeljem osobnog iskustva, te sveukupnog subjektivnog dojma koji stječe uvidom u medicinsku dokumentaciju i pregledom stranke, odnosno objedinjavanjem saznanja stečenih pregledom i uvidom u sveukupnu dokumentaciju (Štimac, 2005: 90). U postupcima novčane naknade nematerijalne štete vještačenje je neophodno i nezaobilazno. Posebno se to odnosi na vještačenje smanjenja životne aktivnosti koje je ujedno i podloga za vještačenje i drugih vidova nematerijalne štete. Odgovor na pitanje postoji li smanjenje životne okolnosti u konkretnom predmetu kod određenog oštećenika može dati samo vještak I to precizirati je li to smanjenje privremene naravi ili trajno, te u čemu se sastoji to smanjenje. Međutim, moguće su i značajnije razlike u procjeni iste posljedice od strane različitih vještaka. Upravo su u cilju ujednačavanja razlika potrebni zajednički orijentacijski medicinski kriteriji koji bi svim strankama u sudskim i izvansudskim postupcima dali smjernicu u pravcu obeštećenja duševnih boli zbog smanjenja životne aktivnosti odnosno pomogli bi kod primjene novčanih kriterija koji bi se na njima temeljili. Činjenica je da se duševne boli teško mogu procijeniti novcem i da pravična novčana naknada neovisno o visini ne može dati punu satisfakciju. Oštećenik kao slabija stranka u postupku bi ovakvim kriterijima bio doveden u ravnopravan položaj i zaštićen.

Naime, često su u postupku nasuprot oštećenika osiguravajuća društva, državne institucije, finansijski jače strane u pravilu zastupane po kvalificiranim punomoćnicima. Pogrešno je dopustiti korištenje tablica osiguravajućih društava, odnosno tablica za određivanje postotka invalidnosti koje koristi Fond mirovinskog i invalidskog osiguranja Republike Hrvatske ili dopustiti da vještak procjenu izradi samo na temelju svog iskustva (Kralj, 2009: 160 - 167).

Orijentacijske kriterije Vrhovnog suda izradili su suci i ponajprije su namijenjeni sucima, ali su oni važni i za vještake, jer iz njih oni mogu razabrati o kojim okolnostima trebaju voditi računa kad pripremaju svoje nalaze i mišljenja. U Republici Hrvatskoj ne postoje kriteriji za ocjenjivanje postotka pogoršanja zdravstvenog stanja oštećenika. To dovodi do znatnih razlika u mišljenjima vještaka koji u konkretnim slučajevima jednu te istu životnu ozljedu valoriziraju na različite načine. Potrebno je pronaći mjerila koja će medicinskim vještacima olakšati ujednačavanje mišljenja o zdravstvenom stanju oštećenika. Toj svrsi služe i Europske indikativne tabele za ocjenu umanjenja fizičkog i psihičkog integriteta koje su izrađene pod okriljem Europske konfederacije eksperata za popravljavanje i procjenu tjelesnih oštećenja od 25. svibnja 2003 (Grbin, 2009: 50).

Smatram da su Orijentacijski kriteriji postigli namjeravani cilj i svrhu jer su poprilično ujednačili judikaturu u kontekstu visine naknada koje se odmjeravaju osnovom pojedinih kvalifikatornih okolnosti za naknadu neimovinske štete. Postigli bi još bolji uspjeh da ih se parnični sudovi ne pridržavaju mehanički umjesto da kreativnijim pristupom pri odmjeravanju pravičnih novčanih naknada uzimaju u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, poglavito kod štetnih događaja koji se trajno utječu na oštećenikovo zdravlje. Svrha Orijentacijskih kriterija je ujednačiti sudsku praksu, osigurati ravnopravnost i jednakost svih pred zakonom i smanjiti broj predmeta u sporovima i stvoriti uvjete da se što više sporova rješava izvansudski između osiguratelja i oštećenih osoba. Međutim, uvijek treba težiti k još boljoj izradi, odnosno primjeni tih kriterija u praksi.

Valja imati na umu da sudovi prilikom odlučivanja o visini naknade za nematerijalnu štetu moraju voditi računa o značenju povrijeđenog dobra i cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom prirodom i društvenom svrhom. Sukladno tome, a obzirom da ne postoje precizna mjerila za utvrđenje naknade nematerijalne štete - pošto se ista utvrđuje ovisno o svim okolnostima konkretnog slučaja, visina utvrđene naknade se mora

kretati samo u okviru općih smjernica i njene prirode: ona mora predstavljati pravičnu satisfakciju za oštećenika. Ti kriteriji nisu izvor prava, pa sudovi ovisno o konkretnim okolnostima naknadu nematerijalne štete mogu utvrđivati i izvan granica njima predviđenih za pojedine vidove takve štete, a suprotan bi stav njima oduzimao svrhu zbog koje su donijeti: da budu „orijentacijski“, a otklanjao bi zakonom propisanu obvezu odlučivanja o naknadi prema „svim (individualiziranim) okolnostima slučaja“ i prema navedenim smjernicama iz odredaba ZOO-a o naknadi nematerijalne štete, što im nije ni bio cilj.

5 Zaključna razmatranja

Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda doneseni su prije 18 godina, a u međuvremenu su bitno porasli troškovi života, dok su odštete a time i prava žrtava ostale na razini iz 2002. godine. Ovo tim više što Vrhovni sud nije parameter prosječne plaće ugradio u Orijentacijske kriterije. Orijentacijske sume naknada osnovom nekih kvalifikatornih okolnosti, primjerice pretrpljenih duševnih bolova zbog smanjenja životne aktivnosti, poglavito kod najteže vrste i stupnja invaliditeta, bile su preniske i u trenutku donošenja, a sada je inflacija vrijednost istih dodatno smanjila za gotovo trećinu što je neprihvatljivo. Na taj način se čini nepravdu žrtvama štetnih događaja i drugim odgovornim osobama jer se ne isplaćuje primjerenu odštetu. Te bi kriterije valjalo dopuniti i zbog novih okolnosti koje su nastupile stupanjem na snagu ZOO 2005 u kojem je prihvaćena objektivna koncepcija neimovinske štete po kojoj je neimovinska šteta povreda prava osobnosti, a broj je potonjih neograničen jer nije normiran u formi *numerus clausus*. Dakle, novi kriteriji ili nadopunjeni kriteriji bi se trebali donijeti i zato jer bi upotpunjeni kriteriji morali sadržavati orijentacijske sume naknada za neke štetne vidove kojih u važećim kriterijima nema. Ni u njima neće moći biti obuhvaćeni svi štetni vidovi, ali bi svakako uz sadašnje, trebali sadržavati i orijentacijske kriterije za odmjeravanje pravičnih novčanih naknada zbog povrede prava na slobodu, prava osobnosti pravne osobe, orijentacijsku odnosno okvirnu pravičnu novčanu naknadu na koju vjerovnik ima pravo zbog dužnikove povrede ugovora i slično.

To bi Vrhovni sud morao učiniti i temeljem odredaba Zakona o sudovima (Narodne novine, br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19) prema kojem će Vrhovni sud radi razmatranja spornih pravnih pitanja koja se odnose na drugostupanjsko sudovanje u svrhu ujednačavanja sudske prakse, svakih šest mjeseci, a po potrebi i

češće, organizirati zajednički sastanak s predsjednicima sudskih odjela svih županijskih sudova.

Dodatni je problem to što su 2013. godine u sustav uvedene Orijentacijske medicinske tablice za procjenu smanjenja životne aktivnosti, koje su izradili medicinski stručnjaci i vještaci, a po kojima se utvrđuje postotak oštećenja za pojedine vrste ozljeda. Postotci invaliditeta za određena oštećenja čak su dvostruko niži od nekadašnjih, što dodatno smanjuje mogućnost da oštećenici budu pravično obeštećeni. Posljedično, oštećenici su nezadovoljni visinom odštete ali i dugotrajnošću sudskih postupaka što još više obezvrjeđuje ionako premale iznose naknade.

Ne postoji zajednička jedinstvena europska metoda procjene ozljeda i njihovih posljedica prilikom utvrđivanja naknade nematerijalne štete. Europske indikativne tablice (jedinstvene medicinske tablice na razini cijele EU) je izradila uska skupina medicinskih vještaka, pravnika i predstavnika osiguravajućih društava. O tim europskim tablicama negativno su se izjasnile brojne skupine, među kojima i Paneuropsko udruženje odvjetnika za tjelesna oštećenja (Marović & Štimac, 2014: 343).

U Orijentacijskim kriterijima Vrhovnog suda Republike Hrvatske iz 2002. godine kao temeljnom „provedbenom“ dokumentu sudova pri određivanju naknade neimovinske štete nema nigdje spomena težini povrede prava osobnosti, iako ZOO iz 2005. godine propisuje da je temeljni kriterij za dosuđivanje i odmjeravanje pravične novčane naknade upravo težina povrede (prava osobnosti) te okolnosti slučaja. Postojeći Orijentacijski kriteriji svojom strukturom i koncepcijom ne pokrivaju slučajeve osoba kod kojih je došlo do potpunog uništenja prava osobnosti tako da one ne mogu percipirati iskustva boli i straha, odnosno vlastitog stanja. Takve slučajeve kriteriji ne pokrivaju unatoč tome što je jedan od razloga drugačijeg zakonodavnog rješenja u pogledu neimovinske štete upravo bio da se tim osobama omogući novčana naknada neimovinske štete. Iako je težina povrede ne mora uvijek biti u korelaciji s jačinom izazvanih boli i straha.

Smatram da promjena koncepcije neimovinske štete u našem pravu nikako ne treba biti samo tehničko pitanje, odnosno pitanje kako će se oštećenik pri postavljanju zahtjeva i sud pri donošenju odluke o naknadi neimovinske štete u konkretnom slučaju izraziti odnosno hoće li naknadu zahtijevati odnosno dosuditi s naslova

pretrpljenih boli i straha ili same činjenice da je došlo do povrede prava osobnosti. Za dokidanje ovisnosti sudova o starom konceptu neimovinske štete smatramo da je od odlučnog značaja promjena Orijehtacijskih kriterija Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Kriteriji utemeljeni na objektivnoj težini povrede skrenuli bi pozornost sudova na tu, ipak najvažniju, komponentu prava osobnosti.

Smatrao da je kočnica progresivnijem razvoju kombinirano djelovanje Orijehtacijskih kriterija iz 2002. godine koji su napravljeni za oblike nematerijalne štete iz ZOO 1978, ali i sam zakonodavac koji je unatoč proklamiranom prihvaćanju objektivnoga koncepta neimovinske štete kao povrede prava osobnosti ostavio u članku 1100., stavku 2. popis bolova i straha iz prijašnjeg zakona.

Republika Hrvatska spada među države koje priznaju brojne oblike nematerijalne štete, te još samo treba potaknuti primjenu ujednačenih medicinskih kriterija koji postoje i time se svrstati među napredne europske zemlje u ovoj problematici, čime bi se pospjela reforma pravosuđa i ustalila sudska praksa.

Zakonodaja

- Europska konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.
- Obrazloženje prijedloga Zakona o obveznim odnosima, Zagreb, prosinac 2004., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//54-02.pdf> (18.01.2020).
- Orijehtacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, Vrhovni sud Republike Hrvatske, 29. studenoga 2002.
- Povelja o temeljnim pravima Europske unije, Službeni list Europske unije, 2016/C 202/02.
- Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 008/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
- Zakon o obveznim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 29/78.
- Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18.
- Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19.
- Zakon o sudovima, Narodne novine, br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19.

Literatura

- Baretić, M. (2006). Pojam i funkcije neimovinske štete prema novom Zakonu o obveznim odnosima, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 56 (posebni broj), str. 461 – 500.
- Boić, V. (2009). Neki problemi u primjeni instituta naknade neimovinske štete, U: *Naknada neimovinske štete pravno – medicinski okvir* (Inženjerski biro d.d.), str. 94 – 119.
- Bradić, V. (2009). Duševne boli zbog smanjene životne aktivnosti i dileme pri medicinskom vještačenju, U: *Naknada neimovinske štete pravno – medicinski okvir* (Inženjerski biro d.d.), str. 196 – 204.
- Bukovac Puvača, M. (2015). Deset godina nove koncepcije neimovinske štete, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 36(1), str. 157 – 180.

- Crnić, I. (2009). Činjenice važne za utvrđivanje iznosa (visine) neimovinske štete, U: *Naknada neimovinske štete pravno – medicinski okvir* (Inženjerski biro d.d.), str. 56 – 93.
- Crnić, I. & Matić, J. (2004). *Odštetno pravo – zbirka sudskih rješidbi o odgovornosti za štetu i popravljanju štete s napomenama i propisima* (Zagreb: Faber & Zgombić Plus d.o.o.).
- Dika, M. (2006). Zaštita prava osobnosti u parničnom i ovršnom postupku, U: Klarić, P. (ed.) *Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti* (Zagreb), str. 259 - 305.
- Grbin, I. (2009). Orijetacijski kriteriji Vrhovnog suda Republike Hrvatske za utvrđivanje visine pravične novčane naknade neimovinske štete, U: *Naknada neimovinske štete pravno – medicinski okvir* (Zagreb: Inženjerski biro d.d.), str. 26 – 55.
- Klarić, P. & Vedriš, M. (2008). *Građansko pravo Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, 11. izm. i dop. izd. (Zagreb: Narodne novine d.d.), str. 589 - 643.
- Kralj, L. (2009). Problematika kod utvrđenja neimovinske štete, U: *Naknada neimovinske štete pravno – medicinski okvir* (Zagreb: Inženjerski biro d.d.), str. 160 – 167.
- Marović, A. & Štimac, S. (2014). Medicinsko vještačenje pravične novčane naknade po prijedlogu medicinskih tablica iz 2013. godine, *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*, 65(3), str. 341 – 346.
- Radolović, A. (2013). Specifični postupovnopравни problemi u zaštiti prava osobnosti, *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu*, 63(3/4), str. 695 – 715.
- Salahović, Č. (2009). Naknada neimovinske štete - najčešći problemi u praksi, U: *Naknada neimovinske štete pravno – medicinski okvir* (Inženjerski biro d.d.), str. 139 – 159.
- Santica, I. (2016). Orijetacijski kriteriji Vrhovnog suda Republike Hrvatske u kontekstu primjene Zakona o obveznim odnosima, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, 2(1), str. 230 – 262.
- Štimac, S. (2005). *Nematerijalna šteta – pravni i medicinski aspekti*, (Osijek, Split: Europski pokret Grafika).
- Zečević, D. & Škavić, J. (1996). *Osnove sudske medicine za pravnike*, (Zagreb: Barbat d.o.o.).